

ПЕДАГОГІЧНЕ КЕРІВНИЦТВО ПОЛІКУЛЬТУРНИМ ВИХОВАННЯМ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ: ДОСВІД І ПРОБЛЕМИ

У зв'язку з інтеграцією нашої країни у світове товариство зростає суспільна роль іноземних мов і з'являється потреба не тільки в оволодінні ними, а й у вихованні "громадян світу", здатних жити у багатомовному, багатокультурному світі. Аналізуючи сучасні тенденції і перспективи системи освіти в Україні, міністр освіти і науки В.Г. Кремень зазначає, що інтеграція нашої країни в світову спільноту вимагає досконалого володіння іноземними мовами [1]. Розуміння значення іноземних мов на сучасному етапі передбачає вирішення ряду наукових проблем, однією з яких є полікультурна освіта з метою знання й розуміння тими, хто навчається, культурних відмінностей народів, виховання школярів і студентів у дусі взаєморозуміння, гуманізму й демократії.

Ідеї та принципи демократії, толерантності й поваги прав людини, відповідальність за збереження та розвиток загальнолюдських цінностей виявляються унікальним інструментом виховання студентів та школярів у дусі міжнародного взаєморозуміння. Донедавна навчання іноземних мов зводилось до вивчення мовних аспектів: накопиченню лексичних одиниць, тренуванню граматичних конструкцій та засвоєнню фонологічних явищ, тобто було зведене до системи власне мовних правил та категорій. Сьогодні ж більшість вчених, педагогів, дослідників (Аріян М.А., Борисенко М.К., Вітлін Ж.Л., Геллоуей В., Залигіна М., Кікнадзе Т.Л., Коваленко О., Коломінова О.О., Крістал Д., Мільруд Р.П., Миролюбов О.О., Ослер О., Першукова О.О., Роман С.В., Сафонова В.В., Сисоєв П.В., Стерн Х., Степенко Г., Страсхайм Л., Токар Л. та інші), підкреслюючи своєрідність вивчення іноземної мови в сучасному світі, єдині в тому, що у змісті навчання іноземної мови має бути вміщено максимально можлива кількість інформації щодо країни та її мешканців. Отже, викладати мову, це, у кінцевому результаті, означає викладати культуру. Навчання культурним стандартам та виховання поваги до них стає однією із задач полікультурного виховання.

Метою даної статті є визначення особливостей здійснення педагогічного керівництва полікультурним вихованням майбутніх учителів.

Виключно важливе значення в системі підготовки студентів факультетів іноземної філології – майбутніх учителів – відводиться викладачеві вузу. Нові підходи до вирішення проблем освіти, в тому числі і в навчанні іноземних мов, висувають нові вимоги до професійної підготовки вчителя. Зокрема, теоретичної та практичної підготовки, у процесі занять викладач іноземної мови реалізує освітню й виховну функції, засобами іноземної мови викладач допомагає студентам в оволодінні уміннями вчитися, розширювати свій світогляд. Підготовка та освіта вчителів – важливий компонент у здійсненні полікультурної освіти. Чого і як студент навчається, значною мірою залежить від викладача. Його роль – контролювати й спрямовувати процес навчання аудиторії, а це в основному досягається завдяки прояву принадності та вмінню зацікавити студентів. Викладач і навчальний заклад відповідальні за підготовку студентів до ефективного життя в демократичному суспільстві. Реалізація такої відповідальності – навчити студентів, як жити і як ставитися до людей будь-якої культури. Студенти мають розуміти відмінність і навчитися цінувати різні стилі життя, культури, релігії та мови, що відрізняються від їх власних. Саме тому викладач має володіти теоретичними знаннями з полікультурної освіти.

На нашу думку, організацію процесу навчання в системі мовної освіти треба узгоджувати з потребами та інтересами, здібностями й можливостями студентів. Важливою умовою є створення сприятливих умов для розвитку інтелектуального, творчого потенціалу кожного студента, тобто навчання має бути особистісно орієнтованим. Особистісно орієнтовану систему навчання іноземної мови ми розглядаємо як процес створення умов, необхідних для реалізації студентів своїх особистих потреб, здібностей та

можливостей через навчання іноземних мов. Саме тому як основну мету навчального процесу по оволодінню іноземною мовою ми висуваємо створення психологічно комфортних умов, що сприяють розвитку й удосконаленню особистості студента, здатного свідомо й мотивовано вчитися, набувати соціокультурної, лінгвістичної й комунікативної компетенції для іншомовного спілкування. До змісту занять, таким чином, ми включаємо теми, ситуації, проблеми, в рамках яких формуються навички іншомовного спілкування для наступної практичної діяльності. Дослідження відомих методистів (Гуревич П.Б., Кітайгородська Г.О., Скалкін В.Л. та інші) дають можливість виділити наступні сфери спілкування спеціаліста в його майбутній діяльності: соціально-культурну, суспільно-політичну й професійну. Найважливішим компонентом вважаємо культуру рідної країни й країни, мова якої вивчається.

У процесі занять з іноземної мови з будь-якого предмета практичного чи теоретичного курсів (практика усного та писемного мовлення, країнознавство, стилістика, зарубіжна література, історія мови тощо) важливим методом навчання вбачаємо діалоговий метод. Засвоєння змісту проходить в умовах навчального діалогу як навчально-комунікативної сфери, це забезпечує спілкування, рефлексію, самореалізацію особистості. Засобами навчання є текстові навчальні автентичні курси, аудіо- та відеоавтентичні курси із відповідними завданнями. На всіх рівнях навчання ми використовуємо автентичний матеріал різного ступеня складності, бо вважаємо, що саме через автентичні матеріали, де дійсно відображено особливості мови, побуту, життя, історії, культури країн, мови яких вивчаються, повинно формувати лінгвістичну, комунікативну й соціокультурну компетенцію.

Особистісно орієнтоване навчання змінює основну схему взаємодії викладача й студента. Замість схеми взаємодії “викладач – суб’єкт педагогічного впливу й управління”, “студент – об’єкт такого впливу”, ми переконані у необхідності партнерської навчальної співпраці викладача й студента у вирішенні пізнавальних комунікативних задач. При такому навчанні змінюється зміст понять суб’єктів навчальної співпраці й взаємодії. Викладач визначає мету та зміст навчання, спираючись на співпрацю із студентами. Для поставленої мети й змісту викладачу значно легше усвідомити, які найбільш ефективні засоби, заходи та методи навчання обрати для того, щоб з’явилися мотиви для зацікавленості до предмета, до себе як партнера. Такий викладач для студента – змістовна інформативна особистість, цікавий співрозмовник й кваліфікований професіонал.

Багаторічний педагогічний досвід викладання іноземної мови дає нам підстави стверджувати, що відсутність зацікавленості найнегативнішим чином впливає на навчання. У студентів формується зверхність, виникає почуття нудьги, закріплюється байдужість до предмета. Все це створює серйозні ускладнення в процесі навчання. Коли ж є зацікавленість, студенти працюють з величезним бажанням, почуваються комфортно, охоче й легко спілкуються. Саме тому позитивну мотивацію та зацікавленість студентів у сприйнятті відомостей про культуру країни, мова якої вивчається, вважаємо важливим орієнтиром для критеріїв відбору лінгвокраїнознавчого матеріалу. Для виявлення мотиваційної сфери іншомовної діяльності студентів при навчанні іноземної мови було проведено педагогічне дослідження. Спрямовано воно було на визначення кола лінгвокраїнознавчих інтересів студентів, мотивів лінгвокраїнознавчого читання й ідеалів студентських груп, що досліджувались. Дослідження проводилось методами стандартизованого інтерв’ю (I–II курси) і анкетування студентів (III–IV курси). У дослідженні приймали участь 359 студентів.

Ми не переслідували мети детального вивчення поняття “інтерес”. Але для нашого дослідження було важливо виявити, які інтереси студентів слід враховувати під час відбирання тематики лінгвокраїнознавчого змісту для читання. Інтереси людей різноманітні. Існують різні класифікації поняття “інтерес”. Для забезпечення конкретності при вивченні мотиваційної сфери іншомовної діяльності студентів під час роботи з лінгвокраїнознавчим матеріалом, ми розглядатимемо поняття “лінгвокраїнознавчий інтерес”. Ця умовно названа група інтересів відображає різноманітні галузі реальної дійсності країн, мова яких вивчається, а також найбільш вагомні історичні явища англomовної культури, що виражені

засобами даної іноземної мови. Країнознавчі й лінгвокраїнознавчі інтереси – не ізольована група інтересів, а лише є своєрідною локалізованою підгрупою. Вони є складовими галузі, що обмежується рамками іншомовної культури (у нашому випадку – англо-американської). До цієї групи ми відносимо суспільно-політичні, пізнавальні, естетичні, читацькі, спортивні й багато інших груп інтересів, що сприяють формуванню у студентів уяви про країни, мова яких вивчається. Від інших груп вони відрізняються лише межами вивчення об'єктивної реальності. Ми впевнені, що країнознавчі й лінгвокраїнознавчі інтереси – засіб самовираження, самоствердження студентів, один із факторів утворення неформальних угруповань за інтересами. Разом з тим, наявність інтересів супроводжується, на нашу думку, зростанням пізнавальної активності студентів, стимулює розвиток особистості.

Вивчення зазначеної групи інтересів виявило нові напрями й декотрі тенденції щодо зміни пізнавальних потреб студентів у групах, що досліджувались (III–IV курс), порівняно з інтересами, що студенти виявляли на I–II курсах. Зросла потреба у знаннях про форми правління у США, Англії та інших країнах, що склалися історично; екологічні проблеми; субкультуру молоді; релігію та віросповідання. Зростання пізнавальної активності студентів у даних галузях знання пояснюється змінами в сприйнятті представників вищезазначених країн (внаслідок вивчення культури, стажування, спілкування тощо), що сприяє прагненню до взаєморозуміння й співпраці.

Результати анкетування, що виявляють лінгвокраїнознавчі інтереси студентів III–IV курсів, дали нам змогу констатувати, що студенти прочитали б із задоволенням, а що тільки за необхідністю. Таким чином, про систему державного устрою США та Великої Британії дізнались би з задоволенням 86% студентів, за необхідністю – 24%. Політика, економіка країн, мова яких вивчається, цікавить 79% тих, хто навчається, а 31% студентів дізнається про це винятково. Освіта у США та Великій Британії є предметом інтересу незначної кількості студентської молоді, лише 10% з них ознайомились би з такою інформацією за необхідністю. Молодіжна субкультура також у центрі уваги більшості, 96% студентів воліють узнати про молодіжні рухи, музикальні течії, групи, моду, кінофільми, а 26% опитуваних це не цікавить. Проблеми охорони навколишнього середовища цікавлять 69% тих, хто навчається, 39% студентів виказали байдужість до цієї теми. З життям та творчістю видатних письменників країн, мова яких вивчається, із задоволенням ознайомились би 74% опитуваних, а 45% зробили б це як виняток. 82% студентів цікавляться правами людини і боротьбою з расизмом, у той час, як 32% це не обходить. Приблизно однаково студенти ставляться до національних героїв країн, мова яких вивчається: 64% це цікавить, 57% – ні. Зросла зацікавленість у питаннях віри та релігії у житті молоді Заходу у 72% студентів, 48% опитуваних байдужі до цієї проблеми. Про важливі історичні події у США та Великій Британії із задоволенням би дізнались 63% опитуваних, 47% – тільки за вимогою.

Анкета, що була проведена, підтвердила результати інтерв'ю і дала змогу виявити теми, що викликають інтерес у студентів. Урахування лінгвокраїнознавчих інтересів студентів нерозривно пов'язано із навчально-пізнавальними мотивами, які орієнтовані на лінгвокраїнознавчий зміст навчання.

Для виявлення мотиваційної сфери вивчення культури країн, мова яких вивчається, ми використали метод незакінчених речень і додали до змісту анкети наступний пункт: “Я хотів(ла) б більше читати про культуру англомовних країн для того, щоб...”. Студентам було запропоновано закінчити фразу. Результати, отримані під час обробки відповідей, дали змогу виділити 5 категорій (груп) мотивів стосовно читання студентами текстів лінгвокраїнознавчого змісту: 1) пізнавальні; 2) комунікативні; 3) соціально-політичні; 4) професійні; 5) наслідувальні.

• **Група пізнавальних мотивів.** Мотиви даної групи відображають прагнення студентів до знань про країни, мова яких вивчається, з метою отримання загальноосвітніх знань. До даної групи було віднесено такі відповіді: “Хочу розширити свій світогляд”, “Хотів би отримати глибше уявлення про країни, мову яких вивчаю”, “Мені це потрібно для загального розвитку”, “Прагну розширити свої знання про життя і культуру, проблеми за кордоном”. До цієї ж групи ми віднесли відповіді, що містять прагнення самовдосконалення:

“Хочу покращити своє розуміння життя молоді у країнах, мову яких вивчаю”, “Хотілося б зрозуміти своїх однолітків у США”.

- **Група комунікативних мотивів.** Мотиви даної групи пов'язані з можливостями контактів (іншомовних чи рідною мовою) у різних сферах спілкування. До цієї групи були включені такі мотивації: “Хотів би листуватися із однолітками з Англії чи інших країн”, “Мав би змогу поспілкуватися з однолітками із США про творчість деяких музичних груп (футбольні клуби, види спорту)”, “Хотілося б обмінятися знаннями й взагалі поспілкуватись”.

- **Соціально-політичні.** Декотрі відповіді продемонстрували високе громадянське мислення студентів. Мотиви були сформульовано так: “Я хотів би більше читати про культуру англomовних країн для того, щоб розширити свій світогляд, зрозуміти, як розвивались інші країни, і допомогти своїй рідній країні”; “Я хотіла б більше читати про культуру англomовних країн для того, щоб, зрозумівши їх культуру, стилі поведінки, спрямувати отримані знання на розуміння взаємовідносин наших держав”, “Хотілося б знайти шляхи взаєморозуміння, незалежно від різного культурного фону”. У таких відповідях чітко простежується перспектива майбутньої культуротворчої діяльності.

- **Професійні.** Більшість студентів впевнені, що лінгвокраїнознавчі знання знадобляться їм у професійній діяльності (незалежно від місця роботи, будь-то школа, вуз чи перекладацька діяльність). Крім того, до цієї групи ми віднесли відповіді, що свідчать про прагнення подальшого навчання (дослідницька діяльність, закордонні навчальні заклади). “Хотів би краще знати культуру цих країн, бо є бажання продовжити навчання у Сполучених Штатах”, “Лінгвокраїнознавча тематика цікавить мене особливо, бо я працюю над дипломною роботою саме у цьому напрямку, тому – чим більше, тим краще!”, “Моя мрія – бути вчителем, – справжнім, хорошим, обізнаним. Тому вважаю, що знати треба багато, особливо про культуру народів, мову яких я вивчаю. Культура у своєму широкому прояві, на мій погляд, це – професійність, освіченість”.

- **Наслідувальні.** Таку умовну назву було надано відповідям даної групи. Мотиви було виявлено не під час анкетування, а у процесі індивідуальних бесід із студентами та викладачами. “Я читаю такі тексти, тому що їх читають всі, вони є у підручниках, ми над ними працюємо під час занять”, “Я, як усі, виконую все, що задає викладач”, “Що задає викладач, те й читаю”. Подібні реакції студентів, на наш погляд, – ознака негативної мотивації навчання в цілому і відсутності інтересу до навчального матеріалу, що пропонується. Щодо письмової анкети, вони містили такі відповіді: “Не хочу читати про життя за кордоном, у своєму житті краще б розібратися”, “Мене взагалі не цікавлять їх традиції, я і своїх не знаю”, “Вважаю, що американці – некультурні, вся їх культура – у “хот-догах” й “мільних операх”. Ми вважаємо, що така реакція свідчить про низький рівень вихованості, культури, розвитку особистості.

Аналіз анкетування доводить те, що “мотиви людської діяльності надзвичайно різноманітні, бо витікають із різних потреб й інтересів, що формуються в людині у процесі суспільного життя” [2].

Ще одним показником, який ми враховували при доборі лінгвокраїнознавчого матеріалу, є ідеали. Саме в ідеалах, за С.Л. Рубінштейном, отримують своє конкретне виявлення переконання людини, ідеї, що охопили її почуття й волю. Тому, разом із виявленням лінгвокраїнознавчих інтересів студентів й мотиваційної сфери читання, що є для нас предметом зацікавленості, ми переслідували мету визначення тих галузей культури у житті західного суспільства, що для молоді є зразковими, тобто є для них ідеалами.

Вивчення результатів анкетування дало змогу скласти своєрідний перелік представників англomовних країн. Отримані результати було розташовано за принципом частоти називання (окремі номери мають імена і прізвища, що отримали приблизно рівну кількість балів (61–65); під номером 6 перелічені всі імена, що були названі не більш, ніж п'ять разів): 1. Білл Гейтс; 2. Мати Тереза; 3. М. Тетчер; 4. Дж. Буш; 5. А. Шварценеггер; 6. С. Моем, І. Шоу (письменники); М. Гібсон, Дж. Робертс (кіноактори); Б. Дізраелі

(англійський державний діяч, письменник XIX ст.); Мадонна (співачка); Д. Хендрікс (музикант); Б. Клінтон (екс-президент); У. Шекспір; О. Уайльд; Р. Бредбері (письменник-фантаст); Ч. Чаплін. Перелік визначних прізвищ західного світу безумовно свідчить про різну спрямованість уяв та інтересів студентів. У процесі аналізу результатів анкетування ми зробили висновок, що світоглядні орієнтири багатьох студентів ще не сформовані, вони знаходяться у пошуку зразків для наслідування.

Таким чином, під час вивчення мотиваційної сфери студентів щодо читання текстів лінгвокраїнознавчої тематики ми дійшли висновку про необхідність цілеспрямованого формування ціннісних інтересів, мотивів та ідеалів, прилучання студентської молоді до загальнолюдських культурних цінностей. Викладач досягне значного успіху, якщо зуміє викликати інтерес до предмета, організувати творчу діяльність студентів, змістовне спілкування та комунікативну взаємодію з ними. Пошук шляхів вирішення зазначеної проблеми може бути темою окремого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кремень В.Г. Система освіти в Україні: сучасні тенденції і перспективи // Трибуна. – № 5–6. – 2001. – С. 5–7.
2. Рубинштейн С.Л. Задачи и мотивы деятельности // Основы общей психологии. – М.: Педагогика, 1989. – Т. II. – С. 43.

УДК 37.015.6:811.111

О. В. Мазур

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИЙ ПІДХІД ДО АНГЛОМОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕКСТІВ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

За період свого існування людство винайшло безліч способів комунікації, кожен з яких пов'язаний з певною сферою життєдіяльності. Причому деякі комунікативні аспекти, такі, як наукова комунікація, можуть бути засвоєні лише у процесі цілеспрямованого навчання.

Це науково-практичне завдання відобразилося у сучасній лінгвістиці через вирішення проблеми когнітивно-прагматичного аспекту наукових текстів. Різні її аспекти висвітлені у роботах І. Арнольд та Е. Бенвеніста (лексико-семантичне поле тексту), Л. Зільберман (читання наукового тексту), І. Колегаєвої (текст як одиниця наукової комунікації), Т. Радзівської та О. Селіванової (лінгвістична комунікація), О. Троянської (навчання читанню наукових текстів). Попередні дослідники наголошують, що успіх навчально-пізнавальної діяльності при роботі з фаховим текстом залежатиме від вдалої реалізації завдання керування процесом засвоєння інформації стилістично маркованого тексту іноземною мовою.

Дане дослідження присвячене питанню виокремлення з загальної методики роботи з науковим фаховим текстом базового підходу та окремих методів опрацювання економічного тексту, що дозволило б реципієнтам швидко та у повному обсязі усвідомлювати його інформацію, а викладачеві-практику активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів. Таке завдання можливо вирішити шляхом опису лексичних, синтаксичних, структурно-семантичних особливостей економічного тексту, що мають безпосереднє відношення до удосконалення когнітивного процесу при роботі з іншомовним фаховим текстом; через розкриття методів оптимізації прагматичного аналізу економічного тексту.

Тому автор вважає за доречне звернутися до лексико-синтаксичного аспекту лінгвістики тексту, що дасть можливість виокремити низку фреймів інтерпретації текстів наукового стилю взагалі та економічних текстів зокрема.